
SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Petrarcától Szilviig, avagy utazás a bőrpalást körül

A tanulmány azt a költői levelet vizsgálja, amelyet Fábán Gábor (1795–1877), Aradon dolgozó fiatal jogász, költő és műfordító, Vörösmarty egyik legjobb barátja írt Vörösmartyhoz, 1827 elején. A levél fő állítása az, hogy Vörösmarty már addig írott műveivel (pl. Zalán futása c. eposzával) és az utána következő nagyeposzi terve már megjelent vagy készülő darabjaival (pl. Hábador), valamint szerelmi-filozófiai lírájával olyan magaslatokra emelte a magyar nyelvű költészetet, hogy az méltán dicsekedhetik azzal, hogy már azonos rangú a Homérosz által alapított görög, vagy az Osszián által alapított kelta költészettel. A „moderneket” közül csak Petrarca teljesítményével méri össze, de ő Vörösmarty lírai műveit könnyedebbnak és bölcsőbbnek tartja az olasz költő szerelmi-életbölcseleti műveinél (Canzoniere és Triumpho). Tanulmányomban azt mutatom be, hogy erre a rangsorolásra a legnagyobb hatást a Fábán által 1823-ban magyarra lefordított perzsa költő, Háfiz lírai-misztikus lírája gyakorolta, valamint Cesarotti véleménye a kiüresedettnek tartott petrarkizmusról.

Kulcsszavak: Vörösmarty Mihály, Fábán Gábor, levelezés, Petrarca, Háfiz

Fábán Gábor egyike volt azon kevés irodalmárnak, aki igazán belső, bizalmas barátja volt és maradt Vörösmarty Mihálynak. Ezt a pusztátényt minden valamirevaló, Vörösmartyról szóló tanulmány természetesen emlegeti, annál kevesebben vannak azok, akik magáról Fábánról és az ő műveiről érdemlegesen írtak. Máig talán a legtöbb érdemleges megállapítást a teljes, háromkötetes „Osian”-fordításáról Heinrich Gusztáv tette 1903-ban,¹ és csatolta a szövegválogatásába bevett részletek elé az író életrajzát. Teljesen jogos az a megjegyzése és az a szándéka, hogy ki kellene adni minél előbb a teljes szöveget is. Mindaddig azonban erre nem került sor – legalábbis nyomtatott formában –, noha megérdemelte volna. Szerencsére az Osztrák Nemzeti Könyvtár 2012 novemberében

---

¹ OSSIAN (1903).

felrakta a Google Booksra,² akárcsak Fábían korábbi művét, a Háfizfordítást.³ Teljesen egyetértek ezért Gere Zsolttal, aki felismerte, hogy Vörösmarty mélyebb megértéshez nélkülözhetetlen Fábían Aradon található iratainak a megismerése, hozzá is látott, de rajta kívül álló okokból – eddig legalábbis – munkáját nem tudta folytatni és befejezni.⁴ Ugyanígy biztatnám Weiner Sennyey Tibort is, aki pár éve megjelent egyik tanulmányában⁵ igen erős érvekkel igazolja nem csupán Fábían nélkülözhetetlen szerepét Vörösmarty pályájának alakításában, hanem meggyőzően mutatja be Fábían saját maga által alkotott klasszikus fordításainak szépségét és maradandóságát is. És persze egy pillanatig sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Vörösmarty az elkészült eposzt, a *Zalán futását* véleményezésre – még természetesen a javításokra is lehetőséget adó kéziratban – magának Fábiónak küldte el! És Fábían volt az, aki javasolta, hogy írjon hozzá egy ossziános előhangot, Vörösmarty pedig megfogadta barátja tanácsát, és megírta azt az eposzkezdetet, amely se nem homéroszi, se nem vergiliusi, hanem ossziános, és amelyet még ma is mindig minden kritikus vagy irodalomtörténész a legszívesebben idéz: „Régi dicsőségünk [...]”.⁶

Noha Fábían rengeteg, Vörösmartyhoz írott levele vagy lappang, vagy elpusztult, de szerencsére néhány megmaradt. Az egyikük ráadá-

² <https://books.google.hu/books?id=MAVUAAAACAAJ>

<https://books.google.hu/books?id=OQVUAAAACAAJ>

<https://books.google.hu/books?id=SQVUAAAACAAJ>. Utolsó megtekintés: 2024. 01. 12.

³ HAFIZ (1824). <https://books.google.hu/books?id=4gpeAAAACAAJ>. Utolsó megtekintés: 2024. 01. 12.

⁴ GERE (2013: 105). Vö. PÁVAI (2001: 136–138).

⁵ WEINER SENNYEY (2016). <https://www.irodalmijelen.hu/2016-jan-22-0856/weiner-sennyey-tibor-magyar-osszian>. Utolsó megtekintés: 2024. 01. 12.

⁶ Vö. TAXNER-TÓTH (1987). Megjegyzendő, hogy megérné a fáradságot, hogy valaki egyszer úgy nézze végig a *Zalán futásának* a szövegét, hogy ellenőrizze és kiegészítse azokat az egybeeséseket Fábían fordításával, amelyeket egyszer már igen alapos, de sajnos csak posztumusz formában megjelent doktori disszertációjában elvégzett ifj. KISS Ferenc. Ld. KISS (1931). Ugyanis a kritikai kiadás általában hivatkozik magára a disszertációra, de nem helyezi a megfelelő sorok magyarázatához a KISS Ferenc által megtalált parallel helyeket. Az indoklás így hangzik: „Csupán utalva Kiss Ferenc Vörösmarty és Osszián [sic!] c. munkájára, mellőztük az ossziáni stílussal való egyezéseket, különösen a hasonlatokat, jelzőket. Ld. VÖRÖSMARTY (1963: 385).

sul verses levél, amelynek teljes szövegű nyomtatott kiadása csak egy van, tudniillik a kritikai kiadás 17. kötetében, létezik továbbá néhány rövidített szöveggözlése is,⁷ de a levélnek főleg a bevezetőjét és a középső részét feltétlenül egészében kell olvasnunk, különben a belé rejtett enigmatikus fordulatok érthetetlenek.

Gábor Vörösmarty Mihályhoz Arad. 4^{ik} Február. 1827.

Vörösmarty Mihály Barátomhoz.

Ad Notam: Kicsoda engemet felköltött álmombúl?

Barátom! ki a' szép Tündérek völgyéből
Ujj **Zrinyi'** képében túntél nékem elől,
Ne csudáld, ha ezért én is jó kedvemből
Az ő kucsmájával köszöntelek itt föl. –

---

⁷ Ezek közül a legutolsó LUKÁCSY Sándor posztumusz módon megjelentetett szöveggyűjteménye Vörösmartyról, KÓSZEGHY Péter előszavával. LUKÁCSY (2003). Megjegyzendő, hogy sajnos ebből a kiadásból hiányzik MÉSZÖLY Miklósnak az az esszéje, amelyet eredetileg előszó gyanánt írt a Magyar Tallózó című könyvsorozat Vörösmarty-kötetébe a LUKÁCSY által készített kötethez. Ti. a Magvető Kiadó igazgatója, Kardos György 1978-ban egyszerre csak észhez tért, és rájött arra, hogy Mészöly és a sorozat három másik szerkesztője (FOGARASSY Miklós, LUKÁCSY Sándor és jómagam) nemhogy szocialista meggyőződésű elemek volnának, hanem ők alkotják a „négyek bandáját”. LUKÁCSY erre természetesen visszavette a Vörösmarty-kötetet, MÉSZÖLY pedig csak később, a Szépirodalmi Kiadónál, 1980-ban tudta megjelentetni az eredeti előszót *A Rom* címen. Ma is érdemes belőle idéznünk, Vörösmartyról: „A rejtett-személyes eltitkolása egyébként alkati adottság is volt nála. A költő öccse, János írja Csajághy Laurának az egyik levelében: »Már második grammatista korában falakra, kis darab papírokra irkált verseket, de azokat azonnal le is törülte, hogy olvashatók ne legyenek. Sokszor, már nagyobb korában nagyobb papirosokra írt, és azokat labdázásnál szavalgatta. Játsszótársai kérték, hogy olvasná el nekik, vagy adná nekik olvasni, visszaadnák, de azt nem tette soha. Történt, hogy lefogták, hogy majd erővel kiveszik zsebéből vagy kezéből. Minden erejét megfeszítette, és addig küzdött, míg tőlük szabadult, és eltépte írását oly kis darabokra, hogy abból senki sem olvashatott.« Mindez izgalmas adalék, mégsem szabad túlértékelnünk. Csupán élményszerűbbé, valóságosabbá teheti azt a kevésbé „kibeszélt” tényt, hogy olyan irodalmat élünk és írunk, ahol a „szolgálatnak” tettenérhetően öncsonkító vetülete is van. S ezzel érdemes szembenéznünk, ha túl akarunk lépni a tegnapi és holnap „kocsmán”.” MÉSZÖLY (1980: 28).

*

Láttam Aurórárt hajnali fényjében,
 Gyémánttal, rubinttal rakva az ölében,
 'S' neved' ragyogtatva azok' közepében
 Jönni fel ez évnek egére nagy dücsben!

Láttam! – 's e' látásra úgy elkevélyedtem,
 Hogy magamban egy más' Napóleon lettem,
 Ki a' fél világot talpam alá szegtem,
 'S felette Nemzeti göggel így kérkedtem:

„No népek – régiek! maiak! szálljatok,
 Miben van a' Magyar hátrább ti nálatok?
 Illy dicső hajnalra hányan virradtatok?
 Szebben, jobban, mikor szálltatok 's irtatok? –

Tisztelet a' szűrben danoló **Homér**nak,
 Az, Ossiánnak, a' királyfi Lantosnak:
 De Görög és Celta vélek ki nem fognak;
 Zalán és Homonna nagyobbbat mutatnak. –

Költőivel Róma hasztalan áll elő;
 Eredeti fényjel soha sem díszlék ő,
 A' mije van, lopta, 's rajt' csak a' reszelő
 Illeti őt, nem a' teremtői erő. –

Ám nézze az Olasz mint egy szent bálványját,
 A' Petrarca' verssel béirtt bőr palástját:
 Annál Vörösmartÿ fehér kaputrokját
 Nagyobb poétai szent pára járta ált.

Az Ő Földi menyje, és az egy Kérelme
 Többet ér, mint minden Olasz-földi elme,
 Többet, mint az, a' mit Petrarca Ő Kelme
 Élven Laurájához égbe felczepele. –

A' francia a' mit mutathat, csekéllység;
 Neki jó költője talán egysem volt még;

De maga sem bánja, mert az neki elég,
Ha módi-költésben övé az elsőség. –

Az ánglus talán még pissenhetne egyet;
Mert ő nála sok szép elme születetett;
De döcögős nyelve minden kecsét elvett
Abból, a' mit a' Lant' számára természetett.

Mert Uraim! Szükség azt is megjegyezni,
Hogy nem csak a' nótát illő tekinteni;
A' hegedűnek is ollyannak kell lenni,
A' min azt szép hangon el lehessen húzni.

Mert ha ez recsegő, rozzantt, ütött-kopott:
A' művész a' Thémán hasztalan dolgozott,
Értte nem kap a' vájtt fülüektől tapsot,
'S szép nótájába a' mennykő belé csapott!

Azért Német-Sógor! neked jobb hallgatnod,
És nótáddal, hová tetszik, oda bujnod;
Mert éktelen szódra ha te szádat nyitod,
Önnön hallgatóid' el magad bujtatod.

Rettenetes a' te legédesb beszéded!
Te azzal a' fülek' dobjait bevered,
A' testet rázkódó hideggel elleped,
Görcsn'cs' fölött vízszintes vonal
e, hasfájással, mindennel bünteted.

Ismérem költőid', kik kevélyé tettek,
Kikben a' mély elme 's nagy ész hirdettettek:
Ám legyen szép a' liszt, a' miből sütöttek:
De sótlan keletlen lepénnyel fizettek. –

Azomban, megadom becsét kinek kinek,
Németnek, Olasznak, Francznak, 's akárkinek:
De azt megkívánom, ne hetvenkedjenek
Magyar fölött többé – mint eddig tettek.

Ne ám! de sőt inkább térdet görbesszenek,
 Ha mi Aurorát mutatunk ellenek;
 Mert ebben olly költők zengnek, hogy mellettük
 Ők szégyenletekben mind megdermedhetnek.

Ha Vörösmartýnak és Kisfaludynak
 Nevét hallják, avagy Horvátnak, Bajzának,
 Kölcseynek 's Aurora' egyéb bajnokinak:
 Akkor ők mind arczal földre boruljanak.

Mert mint az Attila-, Arpád- 's több idvezültt
 Hős nevekből bajnok-elsőségünk ki sült:
 Ugy e' nevekben az ő tőlök nem becsültt
 Magyar míveltségnek lelke megdicsóült."

*

Imigy gondolkodám, látván Aurorát.
 Tölték 's ujra töltök vele sok szép órát,
 A' minél külömbet Pesti fársáng sem ad
 Azoknak, kik ottan járnak kalamajkát.

Vegyétek érette buzgó hálámat, Ti!
 Kiknek homlokát a' repkény ékesíti.
 Hiszem, ha kérésem' az ég tellyesíti,
 Markotokat minden sorért arany üti. –

Vedd e' leveletem arra is válaszul,
 Mellyet te a' minap küldél kóstolóúl,
 Rövid volt az – vigyázz! – sorod nagyon ritkul, –
 Ki ne felejts egyszer barátid' számábú!!

Rózsa Doktor, kivel gyűjtöm a' pénzedet,
 Holnap, mondta, hogy áltadja a' mit szedett.
 Ő rá vess, hogy ez a' dolog így elkésett;
 Sokat jár ő – én is; gyér az öszvejövet.

Az Auróráknak árrát jövő héten
 Felküldjük, 's akkor a' te pénzed is mégyen.

Az én felmentemből nem tudom, mi leszen;
Pénzt várok, ha kaptam: akkor az út készen.

Addig érdd be ezzel, a' mit itten irtam;
És ha verseimet garázdán gyártottam –
Meg ne ítélj; rajtok nem sokat rágódtam,
A' mint pennámra jött – azon mod' felraktam.

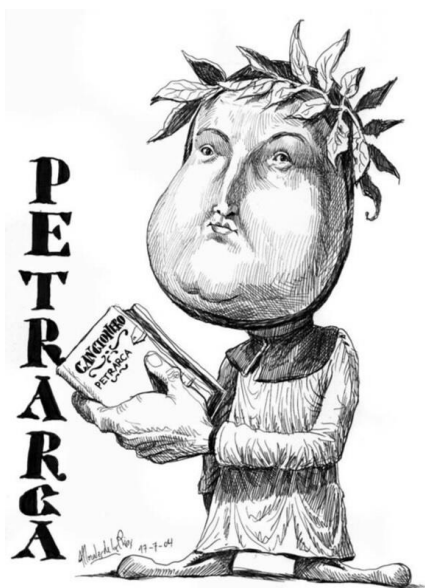
Azért megértesz te ebből is engemet;
Látod, hogy kedvelem minden betűidet,
A' mi hiszem arra fog birni tégedet,
Hogy válaszoddal felvidítsad szívemet.”⁸

Megjegyzendő, hogy Fábíán még ugyanaznap, február negyedikén az *Aurora* szerkesztőjének, Kisfaludy Károlynak is írt egy levelet, amelyben immár tárgyilagosabb modort választván, de továbbra is magasztalja Vörösmartyt, és mindazokat, akik szerinte valóságos remekművel szerepelnek ebben a számban, azaz az *Aurora* hatodik évfolyamának első darabjában.⁹ Valóságos gyémántoknak nevezi, sőt ritka nagyságú gyémántoknak, a folyóiratszám közleményeinek nagyobb részét, amely végleg bizonyítja, hogy a magyar irodalom felemelkedett a tökéletesség fokára. Először az epikus műveket értékeli; amelyek szerinte külön-külön is megérdemelnének akár egy könyvterjedelmű elemzést. Ilyen Vörösmarty *A Homonna völgye* című szövege, amelyben felemelkedik Ossziánhoz; a *Tündérvölgyben* pedig Zrínyihez. Horváth Endre (*A' Sziszeki győzedelem*) lucanus-i értékkel bír; a Kölcsey-féle *A' csákányi gyermekző* pedig egyenesen a középkori trubadúrköltészetet idézi. A címzett Kisfaludy drámáját pedig Shakespeare-rel hozza kapcsolatba. A továbbiakban rátér a lírára is, ahol: „Vörösmarty és Bajza *Lyricon*jaiban Petrarcát szemlélem előttem mái csinos szabású magyar köntösben dicsőségesen feltűnni”.¹⁰

⁸ VÖRÖSMARTY (1965: 162–165). A versben szereplő 'kalamajka' szó természetesen azonos a 'kolomejka' nevű kárpátaljai ruszin táncdal.

⁹ A levél szövegét ld. TAXNER-TÓTH (1987: 66–67).

¹⁰ TAXNER-TÓTH (1987: 67).

1. ábra: Pablo Morales de los Ríos (1979-) spanyol grafikus és filmes karikatúrája a „börpalástos és csuklyás” Petrarcáról

Itt volnánk tehát az egyetlen nem ókori és nem is középkori költőnél, akit Fábíán méltónak talál arra, hogy név szerint összehasonlítsa őket Vörösmartyval. Érdekes módon Homérosznak ugyanúgy a felsőruházatát tartja jellemzőnek, amelyet érdemes megemlíteni, vagyis a szűrt: ezzel természetesen arra utal, hogy a kor a maga pre-romantikus költői értékskálájában Homéroszt népköltőnek tartotta, esetleg énekes koldus-költőnek, aki mellé forradalmi módon hirtelen felnőtt a királyfinak, azaz minimum királyi palástot hordó személynek elképzelhető, azaz nem paraszti költő, a kelta Osszián. Tehát – míg a rómaiak, úgy látszik,

se szőni, se varrni nem tudtak még rongyot se, hanem csak reszelgettek elődeik ruhatárát –, Petrarca is megérdemli, hogy ruhástul szerepeljen. De nem ám akármilyenben, hanem bőrpalástban, amely egyrészt megfelel a középkori karmelita rend viseletének, a ruhára ráírt versek pedig a karmelita csuhán kötelező hét fekete csíknak felelnek meg.¹¹ Tehát Fábíán tréfálkozva azért használhatja a bőrpalástos jelzőt Petrarcára, mert a költő majdnem mindegyik fentmaradt korabeli vagy későbbi ábrázolása olyan papi öltözetben szerepelteti, amelynek színe általában barna vagy ahhoz hasonló, és csuklyája is van, és egyébként is, egy felvilágosult református szívesen viccelődött felekezeti köztük.

¹¹ Ruházatuk különbözött az európai szerzetesi viselettől, különösen az Illés próféta emlékét őrző, kecskebőrből készült bőrköpenyűk keltett megütközést. A karmeliták rendi ruházatához fehér pallium és kapucínium tartozik, amelyeket nagy ünnepeken viselnek. Ennek őse a bőrpalást, fehér-fekete foltokkal, amely később hét fekete csíkra egyszerűsödött. Európában ezzel feltűnést keltettek, csúfolták is őket: zebra, csíkos, stb. Nem sokkal később egyik káptalanuk szüntette meg a csíkok használatát. Vö. ELMER (2003: 7).

Ám nemcsak az a szép a dologban, hogy a sült paraszt Homérosz és a levitézlett királyfi után immár egy klerikális elemmel is gazdagodott a világirodalomnak az a része, amelyet egyáltalán érdemes Vörösmartyval összehasonlítani, hanem az is, hogy a zebracsíkokból verssorok lettek. Ennyit sejtet, egyúttal ezzel nevelteti barátját a levélíró, ám van a dolognak nagyon komoly része is, mégpedig az, hogy a Pesten élő jelenkori költő divatszerűen öltöző kaputrokkjában (amely egyébként hátulról tökéletesen úgy néz ki, mintha papi öltözék volna) könnyedebben és nagyobb kínlódás nélkül alkot szerelmi verset, mint Petrarca, de mégis ugyanúgy egyesíti az általa verseiben teremtett szeretett nő mint szerelmi jelkép, az elérhetetlenséget és az örökkévalóságot, vagyis a mégiscsak létrejövő egyesülés lehetőségét, mint Petrarca tette a maga Laurájával.

Fábián Gábor tudott olaszul, akárcsak Vörösmarty. Tehát igazán tudta mérlegelni Petrarca világirodalmi nagyságát, egyúttal azonban elkedvetlenítette a petrarkizmus hosszú-hosszú divatja, amely magában Itáliában, de az északibb országokban is csupán Osszián feltűnésével és óriási divatjával szűnt meg. Könnyen beláthatjuk ezt, ha figyelembe vesszük, hogy az Osszián-fordításán hosszú évekig dolgozó Fábián a saját fordításához írott gazdag jegyzetanyagban sokszor hivatkozik Cesarottira, Osszián olasz felfedezőjére és fordítójára.¹² Cesarotti például így ír: „Petrarca a legfinomabb érzelmű férfiú volt, nemeslelkű és becsületes, élesszemű, lángelme és tudós, képzelete a legnemesebb volt, olyan

2. ábra: Johann Christoph Erhard (1795–1822) német festő és grafikus rajza egy kaputrokkos férfiról

¹² SÁRKÖZY (1988). Petrarca 19. század eleji olasz átértékeléséről ld. QUONDAM (2004: 82–227). Különösen érdekes a könyv 106–107. lapjain Leopardi véleménye, aki bevallja, hogy semmi érdekeset nem talált Petrarcában! Érdekes még azt is figyelembe venni, hogy magában a német preromantikában és kora romantikában is élesen szembement egymással Petrarca felmagasztalása és lebecsülése, vö. HEINTZE (1968: 457–464).

egyedülállóan különös szerelem rabja, amely szerelem a lehető legritkább, és amely érzelmenek szinte nyoma sincsen a görög és latin íróknál. Lefestette, hogy hogyan érez, és mit kell tennie azért, hogy ritka költői tehetségét szolgálja, és szenvedélye őt oda juttatta, hogy hihetővé tett olyan dolgokat is, amelyek a közvélekedés szerint képtelenségnek tünnek, és ezért az ő költészete olyan személyeket is vonzott, akik alig-alig álmodtak ennek a szenvedélynek a lehetőségéről, akik ezt sohasem próbálták, és ezért véleményem szerint ennél nagyobb dicséret nincs is.”

Ezek után hoz fel néhány példát a közelmúlt és az ő korának olasz szerzői közül, akik hiába próbálták Petrarca külsőségeivel elfedni a saját alkalmatlanságukat. Használ továbbá egy hasonlatot, amely mintha ötletet adott volna neki a Vörösmartyhoz írott verses levélben alkalmazott férfidivat elemzéshez: „Olyan ez a mondvacsinált költészet, mint ha valaki, közönséges ember bebújna egy istenség ruhájába, mintha például valaki Anakreónnak öltöznék, hogy Platónnal beszélgethessen. Ám csupán iskolás hidegségű, obskurus nyájjá válnak.”¹³

Ha komolyra fordítjuk a szót, akkor Fábián nem kevesebbet akar mondani, mint hogy az igazi szerelmet akarja költészetté magasztosítani Petrarca és Vörösmarty is, ám Petrarca – mondjuk így – nehezkesebb, Vörösmarty fölényesebb. A szerzetesi és a civil férfikabát összehasonlításakor ugyanis Fábián, aki az általa „perzsa Anakreónnak” tartott Háfiz fordítójaként, a számára elérhető Reviczky-féle latin fordításból, és más fordításokból hozzáférhető, válogatott perzsa költemények magyarításánál a „köpenyt”, „csuklyát” és a „kámzsát” mindig levettette Háfizzal, hogy a köpenytelenséget mutathassa be a valódi szerelmi és boros elragadtatás és élvezet jelképeként. Háfiz ugyanis igazolhatatlan, de elterjedt életrajzi hagyomány szerint nem udvari költő volt, hanem mohamedán, Korán-magyarázó szerzetes, és ezért a sirázi költő mindig köpenytelenül szerelmeskedett és kocsmázott.¹⁴ Mindenesetre Fábián,

¹³ CESAROTTI (1813: 22–23). (Saját fordítás).

¹⁴ Néhány példa: „Tenyeremre egy palack bort / Tégy, addig hadd igyam, mig / Kedvembe' rólam e' kék / Harát le nem hasítom. (IX. Ghazela) [„Hara” = barátság, Arany János is használja a Toldi estéjében]; „Nem kell szívemnek a' szent / Hely, 's a' Hypócritának / Borzasztja őt harája./ Hol a' te templomod éj / Csapláros, oh hol a' szép / Kristály színű borocska? –” (XI. Ghazela); „E” borral öszvemocskolt / Harát Háfiz

forrásait követve így ír: „Némellyek azt is mondják felőle, hogy valami Szerzetes Rendbe is be lett volna avatva; a’ minthogy Írásából ez alkalmasint ki jön. Nem soká gyönyörködött azomban (sic!) a’ papos pályában, csakhamar harát, Koránt elszórván, mind a’ Tanítói székből, mind a’ Klastrombol (sic!) végképpen kilépett; ’s magát, mint Petrarca Vauclusbe (sic!), egy a’ Ruknabad’ partján lévő kies, leveles színbe félre vonulván, testestől, lelkestől poezisnak szentelte.”¹⁵

Lám, Petrarca nevét már abban az első könyvében is leírta Fábián, amelynek Vörösmarty a kötet végén található névsor szerint boldog előfizetője volt, sőt, megesküdhetünk arra, hogy el is olvasta. Nem lehet tehát véletlen, hogy itt most, ha ironikus formában is, ő az egyetlen modern, tehát nem ókori vagy középkori költő, akit név szerint is megemlíti a világirodalmi nagyságok közül. Most már csak azt kell tisztázni, hogy hol is találkozik ő abban a bizonyos bőrpalástban – ráadásul még életében – az akkor már meghalt és az égben tartózkodó Laurával. Azt mondhatjuk, hogy két műre is gondolhatott Fábián, illetve tisztában volt a kettő igen szoros összefüggésével. Az egyik nem egyéb, mint maga a *Daloskönyv*, azaz a *Canzoniere*, a másik pedig a latin című, de szintén olaszul írt *Triumph* (*Diadalmenetek*). Az utóbbi ti. legalább annyira, de talán még szorosabban végigkísérte Petrarca egész alkotói pályáját, mint a *Daloskönyv*. A modern szakirodalom segítségünkre siet, ugyanis van olyan mű, amelyben táblázatszerűen is nyomon követhető, hogy Petrarca

---

nem önként / Öltözte fel magára / Oh feddhetetlen éltű / Fő-Pap! bocsáss meg értte.” (XIII. Ghazela). Ld. HAFIZ (1824: 52; 59–60; 70). Vö. REVICZKY (2010: 497–515), HAFIZ (2018). Ez a perzsa-magyar kiadásban tartalmaz még Fábián-féle fordításokat is a későbbiek mellett. Ez a kötet például KÉPES Géza fordításában használja a „kék csuha” mellett a „kámzsa” kifejezést is, csak egy idézet: „A jámbor életű hol van, s borissza hol vagyok én? / Be távol estem azoktól! De így is jól vagyok én: / Utálom én a kolostort s csuhát, a képmutatón – / Mutasd meg nekem a kocsmát, hol tiszta bort kapok én!” (II. Ghazal) HAFIZ (1824: 54–55).

¹⁵ HAFIZ (1824: XIV–XV). Háfiz életéről és verseinek szó szerinti vagy misztikus (ti. a szúfi misztika szerinti) értelmezéséről vö. BODROGLIGETI András utószavát és jegyzetét KÉPES Géza fordításához: HAFIZ (1960: 63–97), továbbá SIMON Róbert bevezető tanulmányát (*A klasszikus perzsa költészet születése és alakulása*), életrajzi esszéit és jegyzetait a következő antológiában: SIMON (2002: 5–35), különösen Reviczkyról (24–25) és Fábiánról (25–26). Háfiz magyarországi recepciójáról ld. a következő tanulmányt: KÉPES (1976: 254–275).

életének utolsó szakaszában, halála előtti utolsó hónapjaiban (1373–1374), hogyan véglegesítette a *Diadalmeneteket*, illetve hogyan módosította a *Daloskönyv* végleges formájához a tematikailag összeilleszthető, az 1348 óta halott Laurával való találkozásokat megörökítő szonettjeit vagy más műfajú verseit.¹⁶ Tehát a végső változatban létrejön végre a rég várt találkozó, de úgy, hogy a költő saját halálára készülve tudja úgy meghatározni a gyász és a remény kettősségének jegyében létrejött verseket, hogy a látomásban feltűnő Laura – azaz az ő már mennyei boldogságot elnyert lelke – megnyugtatja a költőt, hogy tisztában volt a rá irányuló vágygal, de annak viszonzását kordában tartotta, hogy megőrizze mindkettőjük becsületét. És ily módon a *Diadalmenetekben*, a *Triumphus Eternitatis* (Az Örökkévalóság diadalmenete) című énekben, a 82–102. sorokban így tűnhet fel immár Laura, a boldog lelkek körében elsőnek¹⁷:

Ó, szerencsések mindazok a lelkek,
kik úton vannak, vagy lesznek az üdvbe,
melyről szólok, bármikor érik ezt meg.

S a legboldogabb, közülük kitűnve,
az, kit a Halál a természetesnél
jóval korábban küldött a körükbe!

Angyalfejek tűnnek fel, mindeneknél
tisztább gondolatok, méltóbb beszédek,
ami csak az ifjú szívekben elfér.

Mit az Idő, s a Halál összetépett,
az összes virágzóva lesz újra,
s látni, hogy Ámor rám mily köteléket
rakott, s rám mutat mindenki ujja:

„Ez volt, ki mindig, de mások
jókedvénél édesebb volt a bújja!”

És azt, kit még dalommal sírva áldok,
nagy ámulattal fogja észrevenni,
hogy mindnyájuk közt ő a legkiválóbb.

Mikor lesz ez, nem tudhatom: ha ennyi
hírt nem kapnak a leghűségesebbek,
a szent titokhoz ki tud közeledni?

¹⁶ Vö. FORNASIERO (2001), különösen (46–51) és (90–99).

¹⁷ PETRARCA (2007: 107–109).

Mindenesetre Fábián – ha talán mégsem olvasta a *Triumphit* – a *Daloskönyv* záró részében is megtalálhatta azokat a darabokat, amelyek a vágyakozás és a gyász kettősségét kiterjesztik a túlvilági találkozásra is, és éppen ez a találkozás az, amely elő tudja készíteni az egész *Daloskönyvet* záró Mária-himnuszt, amely végleges választ ad arra a „változásra”, amelyet Petrarca a legelső, vagyis a kötetnyitó szonettben megígért.¹⁸ Ez pedig azt jelenti, hogy Fábián jól ismerte fel a verses levélben is emlegetett *Földi menny* című versben a kulcsot Vörösmarty addig megírt műveihez, amely úgy látszik, egészen Martinkó tanulmányáig¹⁹ nem vált általánosan elfogadottá, akkor sem – természetesen –, hogyha a legjobb elemzők, mint Babits, Horváth János, Szerb Antal, Alszeghy Zsolt már közel jártak ennek a kulcsfontosságú versnek a kincseskamrát nyitó varázskulcs-használatához. A közel-múlt terméséből is ki kell emelnünk két tanulmányt, amelyek követik Martinkó úttörését: az egyik Zentai Mária tanulmánya, amely megoldja a korábban sokak által értetlenül kezelt egységét a hóseposzi és az elégikus stílusnak,²⁰ a másik Szajbély Mihályé, aki igen nagy sikerrel magyarázza meg annak a „bodroγκözi” tájnak a Vörösmarty költészetében elnyert jelentését, amely szintén a *Földi menny* elemzéséből érthető meg.²¹ Meg kell még említenünk azt is, hogy antik szimbólumok és keresztény értelmezésük együttes jelenlétének magyarázata szintén a Petrarca-kutatás egyik fő kérdése, és erre nézve igen fontos figyelembe venni mind Vigh Éva,²² mind Lázár István Dávid²³ tanulmányait is.

---

¹⁸ Vö. Marco SANTAGATA nagyszerű bevezető tanulmányát a következő kiadáshoz: PETRARCA (2000: XI–LII). SANTAGATA nem kevesebbet állít, mint hogyha úgy olvasnánk végig Petrarca egész életművét, hogy *Az Örökkévalóság diadalmenetével* kezdenénk, akkor végre jobban megérthetnénk, milyen ellentmondások gyötörték azt a férfiút, aki sohasem talált igazi nyugalomra, és akkor megértenénk a *Canzoniere* záró imáját. Idézzük mi is tehát ezt a helyet WEÖRES Sándor fordításában: „Ama nap közelgett, eljő magától, / az idő tovalebben, / szűz, páratlan, egyetlen; / e szív szorong büntudattól, haláltól, / ajánlj engem Fiadnak, i valóban / ember, s valóban Isten, / hogy megbékítsen végső sóhajomban.”

¹⁹ MARTINKÓ (1977: 172–222). Némi rövidítéssel közli GERE (2023: 205–236) is. Szintén e tanulmány jelentőségéről vö. GERE (2013).

²⁰ ZENTAI (1999: 380–402).

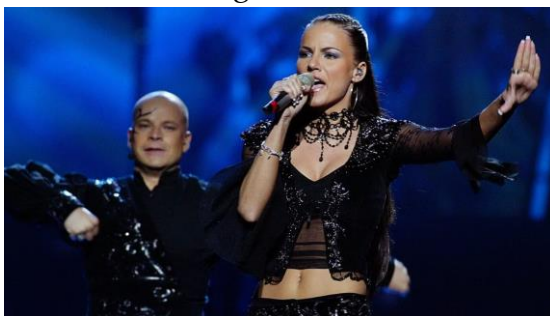
²¹ SZAJBÉLY (1997: 7–27).

²² VIGH (2018: 77–98).

²³ LÁZÁR (2023: 39–45).

Még egy kérdést – ha röviden is, de – érintenünk kell. Tudniillik azt, hogy mit szolt maga Vörösmarty a magasztaló baráti episztolához?! A költő levelezését kritikai kiadásban Brisits Frigyes jelentette meg. Ő megdöbbenő cinizmusnak tartotta azt,²⁴ hogy Vörösmarty holmi „kék kötény”²⁵ alatt található, valamint férfiak esetében „merőn álló” testrészekről ír válaszlevelében, még akkor is, ha ezek egy részét, sőt, egy rajzot is kihúzott a szövegből, mint azt a kézirat tanúsítja. Valamint, hogy írna ő boldogan, ha nem kellene attól félnie, hogy éhenhal a magyar irodalom-pártolás hímes és nőies mezején. Szerintem ez nem cinizmus, hanem rögválóság, maga a gesztus pedig arra utal, hogy gyerekkora óta nem szokott le arról, hogy – mint öccse megfigyelte – akár papírjai összetépésével akadályozza meg azt, hogy hallgatói elmélyüljenek alkotásaiban. Tehát ironizál, a szó legkeserűbb értelmében. Szerintem igaza volt.

Ezért választottam olyan címet, amelyből Petrarcaról már beszéltünk, Szilviről még nem. Pedig mindkettejüknek van köze a bőrpalásthhoz... Ami Szilvit illeti, róla pedig tessék megnézni az Eurovíziós Dalverseny 2005-ös fórumát.²⁶

3. ábra: Péter Szabó Szilvia, a NOX énekesnője

Források

- CESAROTTI 1813 F. FINOTTI (a cura di), *M. Cesarotti: Ragionamento sull'arte poetica, Opere dell'abate Melchior Cesarotti, Tomo IV*, Pisa, 1813.
- HAFIZ 1824 FÁBIÁN G. (ford.), *Hafiz Persa Költő' Divánjából Gházalák 's Töredékek*, Pest, 1824.
- HÁFIZ 1960 KÉPES G. (ford.), *Háfiz: Versek*, Budapest, 1960.
- HÁFIZ 2018 SÁRKÖZY M. (szerk., bev.), *Háfiz: 50 ghazal*, Pécs – Budapest, 2018.

²⁴ Vörösmarty Mihály Fábrián Gáborhoz, Pest, 1827. február 15. Ld. VÖRÖSMARTY (1975: 165–167; 410–411).

²⁵ Vö. 14. lábjegyzet a mohamedán szerzetesek kék csuhájáról.

²⁶ „Még az, de a bőrpalást Szilvikén. Hujuj.”

https://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=52700&na_step=30&t=9121971

Utolsó megtekintés: 2023. 01. 12.

- Osian énekei 1833 FÁBIÁN G. (ford.), *Osian énekei. Az eredeti gael mértékben, I–III.*, Buda, 1833.
- OSSIAN 1903 FÁBIÁN G. (ford.) – HEINRICH G. (bev.), *Ossian énekei az eredeti gael mértékben*, Budapest, 1903.
- PETRARCA 2000 V. PACCA – L. PAOLINO (a cura di), *Francesco Petrarca: Tronfi, Rime estravaganti, Codice degli abrozzi, (Opere italiane II.)*, Milano, 2000.
- PETRARCA 2007 HÁRS E. (ford.), *Francesco Petrarca: Diadalmenetek, Triumphi*, Budapest, 2007.
- VÖRÖSMARTY 1963 HORVÁTH K. – MARTINKÓ A. (szerk.), *Vörösmarty Mihály: Nagyjobb epikai művek I. (Vörösmarty Mihály Összes Művei 4.)*, Budapest, 1963.
- VÖRÖSMARTY 1965 BRISITS F. (szerk.), *Vörösmarty Mihály levelezése (Vörösmarty Mihály Összes Művei 17., Levelezés I.)*, Budapest, 1965.

Felhasznált irodalom

- ELMER 2003 ELMER I., *A várkastély kapuja*, Új Ember, 58 (2003/48), 7.
- FORNASIERO 2001 S. FORNASIERO, *Petrarca: guida al Canzoniere*, (Le Bussole 14), Roma, 2001.
- GERE 2013 GERE Zs., *A szebb idők. Vörösmarty epikus korszakának irodalomtörténeti kontextusai*, Budapest, 2013.
- GERE 2023 GERE Zs., *Vörösmarty Mihály emlékezete*, Budapest, 2023.
- HEINTZE 1968 H. HEINTZE, *Il Petrarca romantico di August Wilhelm Schlegel*, in: V. Branca (a cura di), *Il Romanticismo. Atti del sesto congresso dell'Associazione Internazionale per gli Studi di Lingua e Letteratura Italiana*. Budapest e Venezia, 10-17 ottobre 1967, 454-464.
- KÉPES 1976 KÉPES G., *Háfiz és Csokonai*, in: Képes G., *Az idő körvonalai. Tanulmányok az ősi és modern költészetéről*, Budapest, 1976.
- KISS 1931 KISS F., *Vörösmarty és Ossian*, Debrecen, 1931.
- LÁZÁR 2023 LÁZÁR I. D., *Petrarca Rómában*, in: *Antikvitás és Reneszánsz*, 11 (2023), 39–45.
- LUKÁCSY 2003 LUKÁCSY S. (összeáll.), *Mi tilt jobbakká válnotok? Vörösmarty és kora*, Budapest, 2003.
- MARTINKÓ 1977 MARTINKÓ A., *A „földi menny” eszméje Vörösmarty életművében*, in: Martinkó A., *Teremtő idők*, Budapest, 1977, 172–222.
- MÉSZÖLY 1980 MÉSZÖLY M., *Érintések*, Budapest, 1980.
- PÁVAI 2001 PÁVAI Gy., *Vörösmarty és Arad*, in: Egyed E. (szerk., utószó, jegyz.), *Álmodónk, Vörösmarty. Tanulmányok. Az 1999. december 10–11-i kolozsvári konferencia anyaga*, Kolozsvár, 2001, 136–139.

- QUONDAM 2004 A. QUONDAM, *Petrarca, l'italiano dimenticato*, Milano, 2004.
- REVICZKY 2010 REVICZKY K. I., *A perzsa költészet kistükre, avagy Samsz Ad-Dín Muhammad tizenhat Ghazalja, 1771*, ford. Petneházi G. – Nagyillés J., in: Tüskés G. – Lengyel R. (szerk.), *Magyarországi gondolkodók, 18. század, I–II.*, Budapest, 2010.
- SÁRKÖZY 1988 SÁRKÖZY P., *Petrarcától Ossziánig*, Budapest, 1988.
- SIMON 2002 SIMON R., *A klasszikus perzsa költők*, Budapest, 2002.
- SZAJBÉLY 1997 SZAJBÉLY M., *Vörösmarty Mihály elhamvadt versei*, in: Szajbély M., *Álmok álmodói. Irodalomtörténeti Tanulmányok*, Budapest, 1997
- TAXNER-TÓTH 1987 TAXNER-TÓTH E., *A fiatal Vörösmarty barátainak levelezéséből*, Budapest, 1987.
- VÍGH 2018 VÍGH É., *A fönix újjászületése Petrarca Daloskönyvében*, in: *Antikvitás és Reneszánsz*, 2 (2018), 77–98.

From Petrarca to Szilvi – a journey around the leather shroud

*This study examines an epistle written by Gábor Fábián (1795–1877), a young lawyer, poet, and literary translator working in Arad and one of Vörösmarty's best friends, to Vörösmarty in early 1827. The main claim of the letter is that Vörösmarty, with his works already written, e.g. his epic poem *Zalán futása* (The Flight of Zalan), with the already published or upcoming works of his planned grand epic (e.g. *Hábador*) as well as his love-philosophical poetry, had raised Hungarian poetry to such heights that it could rightly boast of being on a par with the Greek poetry founded by Homer or with the Celtic poetry founded by Ossian. Among the "moderns", he only compares it to the achievements of Petrarch, but he considers Vörösmarty's lyrical works to be lighter and wiser than the Italian poet's works on love and philosophy of life (*Canzoniere* and *Triumph*). In my paper, I demonstrate that this ranking was most influenced by the lyrical-mystical lyrics of the Persian poet Hafiz, translated into Hungarian by Fábián in 1823, and by Cesarotti's view of Petrarchism as an empty form of poetry.*

Keywords: Mihály Vörösmarty, Gábor Fábián, correspondence, Petrarch, Hafiz